

Tuletorniturismi arengukava Soomes ja Eestis 2008 - 2013

Sissejuhatus

Kogu maailmas on jälgitav suundumus, et tuletornid muutuvad üha enam ja enam liigseks tänapäeva navigatsiooni abivahendina ning on enam tähelepanu köitmas kui ajaloolised ehitised ja merekultuuri “ikoonid” ning turismiobjektid. Sellega seoses on kerkinud probleem, kuidas säilitada ajalooliselt hinnalised tuletornid ja muud navigatsioonivahendid järgnevatele põlvvedel, sest ohutu navigatsiooni eest vastutavad ametkonnad ei saa oma esmaülesandeks pidada ajalooliste objektide säilitamist. Samas näitab praktika, et ka riiklikel muinsuskaitsega tegelevatel institutsioonidel napib vahendeid ääremaadel asuvate objektide renoveerimiseks.

Inimesi on alati paelunud vaated kõrgelt, mida suurepäraselt võimaldaksid tuletornid kui nad oleksid külastamiseks avatud. Paraku on nende avamisega huvilistele tehtud alles esimesi samme kõikjal maailmas s.h. ka Soomes ja Eestis.

Kui Soomes on külastajatele avatud juba 7 tuletorni, siis Eestis on neid 2007. aastal vaid 3 vaatamata sellele, et Eestis on rohkem ajalooliselt ja arhitektuuriliselt huvitavaid tuletorne. Kõik kolm ajaloolist tuletorni, mis on muudetud turismiobjektideks, asuvad Kõrgessaare vallas Hiiumaal.

Seega seisab paljudel omavalitsustel ees võimalus oma piirkonna ajalooliste tuletornide arendamiseks turismitooteks. Nende kasutuselevõtmine turismiobjektidena nõuab entusiastlikke pingutusi omavalitsuste poolt, et koordineerida põhilise tuletornide omaniku. EVA ja kohalike ettevõtjate, muinsus- ja looduskaitsejate huvid ja panna nad ühiselt mõtlema ning tegutsema selles suunas, et tuletornid jõuaksid meie kõikide kasutusse.

IALA (International Association of Marine Aids to Navigation and Lighthouse Authorities - Rahvusvaheline Merenavigatsioonivahendite ja Tuletornide Administratsioonide Liit) on andnud välja spetsiaalse käsiraamatu “IALA Lighthouse Conservation Manual” (vt. www.iala-aism.org), millest juhindusime ka käesoleva arengukava koostamisel.

Käesoleva projekti eesmärgiks on tuletorniturismi arendamine ja sellele kaasaitamine Soome lõunarannikul ja Eestis.

Osalejad ja üritused

Projekti partnerid Eestis:

Eesti Veeteede Amet kontakt peadirektori nõunik Vaido Kraav telefon 6 205 534

Eesti Muinsuskaitse Amet kontakt Jaan Vali telefon 640 3032

Kõrgessaare vald kontak abivallavanem Katrin Sarapuu telefon 462 2491

Kaarma vald kontaktAare Saar 452 0467

TTÜ Kuressaare Kolledž kontakt direktor Anne Keerberg telefon 453 9145

SA Ülikoolide Keskus Saaremaal kontakt direktor Olev Tõru telefon 453 9839

MTÜ Eesti Saarte Kogu kontakt Kaia Eelma telefon 452 4034

Riiklik Looduskaitse Keskus Saaremaa regioon kontakt Tõnu Talvi 457 6442

Projekti partnerid Soomes:

Turun yliopistosäätiö
Kustavi vald
Uusinkaupunki linn
Varsinais-Suomen Luonto- ja ympäristöpalvelut
Suomen majakkaseura (Soome Tuletorniselts)
Ettevõtja Hannas Horisont, Korppoo
Ettevõtja Paula Wilson, Dragsfjärd
Suomen Merenkulkuhallitus
Suomen Metsähallitus
Söderskärin majakka Oy

Üritused

Aprill

Projekti käivitamine

Käivitamiskoosolek Kuussaares - 13. aprill

Ajalehes Oma Saar artikkel "Euromaja arendab tuletorniturismi"

Partnerite töökoosolek ja avalik seminar Kuussaares - 25. aprill

Mai

Arengukava I kavand ja teavitamine

Eestlaste õppereis Hiiumaale 23. – 25.5.

IALA käsiraamatu tõlkimise algus

Tuletorne käsitleva alusmaterjali koostamise algatamine

Juhtgrupi I koosolek

Juuni

Infotahvlite ja viitade planeerimine

Arengukava ettevalmistamine

Töökoosolek TTÜ KK-s arengukava ja infomaterjalide koostamiseks 1. juuni;

Koosolek Siseministeriumis projekti abikõlblike kulude kohta 19. juuni;

Sõrve tuletorniringi tulevase turismitoote kavandamine - 26. juuni;

Juuli

Teavitussüritus Manijal 5. juuli

Leping Euromaja ja Turu Ülikooli vahel;

Uued koostöölepped partneritega ja leping Eesti Siseministeriumiga;

Sõrve tuletorniringi ajalehes Oma Saar 13. ja 27. juuli

Infotahvlite ja viitade planeerimine

Arengukava ettevalmistamine

Eestikeelsed alusmaterjalid Eesti tuletornide kohta koostatud

August

Eestlaste õppereis Edela-Soome 27. – 30.8.

Juhtgrupi II koosolek

Hiiumaa infotahvlid kohal

September

Soomlaste õppereis Lääne-Eestisse, partnerite ühised seminarid 4. – 6.9.

Hiiumaa Kõpu tuletorniring –toode valmis

Kõpu ja Hiiumaa tuletornivoldikud valmis

Ühise tuletorniturismivoldiku ettevalmistamine

Esinemine Kadi raadios tuletorni projekt 4. sept

Projektijuhi esinemine Vikerraadios 6. sept

Oktoober

Interneti kodulehekülj avatud: www.lighthousetourism.net

Projekt Turu raamatumessil plakatiga 4. – 6.10.

Arengukava töögrupi koosolek 12.10. Tallinnas

Infotahvlid ja viidad kohal Soomes

Soomes kohalikud töötoad

Informatsioon projekti kohta ilmus infoturismi portaalis

Töötuba Kuressaares - 24. okt

Esinemine KUKU raadios - 24 okt

November

Projekti lõpuseminar 13.11. Haapsalus

Intervjuu raadio Elmar- 21. nov

Eesti Loodus, novembrikuu – nupp tuletorniprojektist

teavitamine tuletorniseltsi loomise kohta – pressiteade bns

infovoldiku sisu ja tõlked valmis

Arengukava ja alusmaterjalid tõlgitud

Kodulehekülje materjal valmis www.saared.ee

Arengukava valmis, tõlkimine ja teavitamine Soomes ja Eestis

Detsember

Trükis

Eesti tuletorniseltsi asutamine Tallinnas -12.dets

Aruanded

Teavitussüritused Saare-ja Hiiumaal

Juhtgrupi III koosolek

Tuletornide olukord Eestis

Tänase ametliku nimistu järgi on Eestis ühtekokku 61 tuletorni, 184 tulepaaki ja ligi paarsada poid, mis on töötavad navigatsioonimärgid. Lisaks on rida ajalooliselt huvitavaid tuletorne / navigatsioonimärke, mis on kasutusest välja jäänud, kuid pakuvad huvi meresõidu ajaloo või arhitektuuriobjektidena (Laidunina, Kiipsaare, Käsmu).

Valdav enamus Eesti tuletornidest <http://195.50.203.61:8010/SLAID1.HTM> on riigi omandis, Eesti Veeteede Ameti (EVA) valduses. Navigatsioonimärgistusega tegelevad EVA koosseisus neli regionaalset keskust. Harju- ja Virumaa keskus asub Tallinnas nimetuse all Põhja-Eesti navigatsioonimärgistuse osakond aadressiga Valge t.4, B korpus. Hiiu- ja Läänemaa navigatsioonimärgistuse talitus Uus-Sadama 2 Haapsalus, Pärnu navigatsioonimärgistuse talitus, Merekalda 16, Pärnu ning Saare navigatsioonimärgistuse talitus, Pärna 6, Kuressaares.

IALA poolt välja valitud 100 tuletorni-arhitektuurimälestise nimekirjas on 6 tuletorni Eestist: Kõpu, Ruhnu, Tahkuna, Keri, Pakri ja Suurupi. Kõpu tuletorn on maailma kolme vanima seni järjekestvalt toimiva navigatsioonimärgi hulgas. Vanimaks praegu eksisteerivaks tuletorniks loetakse Hispaania looderannikul La Coruña sadama sissesõidul asuvat nn. Heraklese torni, mis arvatakse olevat rajatud foiniiklaste poolt meie ajaarvamise algaastail. Hetkel on muinsuskaitse all 16 tuletornikompleksi: Kõpu, Suurupi ülemine ja alumine, Keri, Tallinna ülemine ja alumine, Vilsandi, Mohni, Vormsi, Ristna, Tahkuna, Ruhnu, Pakri, Käsmu, Laidunina ja Kunda tuletorni varemed. Täiendavalt on plaanis kaitse alla võtta Kihnu, Abruca, Sorgu, Vaindloo ja Sõrve. Nii muinsuskaitse kui EVA kavades on Keri, Mohni ja Sorgu tuletornide restaureerimine, kuid mõlemal napib selleks ressursse.. Lähemal on ehk EVA poolt planeeritud remont muinsuskaitse väärtusega Vilsandi tuletornile. Kahjuks on seal asuv merepäästejaam läinud juba eravaldusesse.

Muinsuskaitse all olevate tuletornide restaureerimistöödele eelneb reeglina väärtuste veelkordne inventeerimine ja vajadusel täiendavate uuringute läbiviimine, millele järgneb projekteerimine, kusjuures seda saab teha ainult vastavat litsentsi omav arhitekt / projekteerija, kes on ka järelvalve tegijaks tööde tegemisel.

Paljud tuletornid asuvad looduskaitse all olevatel maadel, mis aga ei tohiks looduskaitse spetsialistide arvamuse järgi nende kasutamisel turismiobjektidena endast

probleemi kujutada kui korraldada mõistlikult maa-ala kasutamist ning suunata turistide liikumist.

Eesti huvitavamate tuletornide propageerimiseks on Eesti Post lasknud välja rea tuletornide kujutusega marke. Siiani on markidel kujutatud Pakri, Vaindloo, Ruhnu, Kunda, Vilsandi, Ristna, Kõpu, Mohni, Laidunina, Keri, Sorgu ja Tallinna ülemine ja alumine tuletorn (vt. <http://www.post.ee/tuletornid>).

Kuna tuletornid on hakanud minetama oma funktsioone tähtsaima navigatsiooni abivahendina ning seoses automatiseerimisega puudub vajadus tuletornivahi kohapeal elamiseks, siis on abihooned enamasti jäänud kasutusest välja. Eestis on need endised eluhooned tihti erastatud endistele majakavahtidele ja seega on vahetus tuletorni läheduses tekkinud eraomandisse kuuluv kinnistu, mis sageli piirab pääsu tuletorni juurde. Käesoleval ajal on vaid kolm tuletorni veel mehitatud. Need on Narva-Jõesuu, Ristna ja Naissaare. Viimati nimetatust kaob töökoht alates 2008. aastast.

Samas on tuletornidesse või sinna lähedusse jäänud ajaloo seisukohalt huvipakkuvaid tehnoloogilisi vahendeid ja ka eriotstarbelisi hooneid (merepäästejaamad, eriotstarbega saunad jms.), mis võivad pakkuda huvi piirkonna külastajatele kui leidub arendajaid, kes suudavad ja tahavad neid väärtusi eksponeerida ja ka matkajuhte välja õpetada.

Käesoleval ajal on külastajatele avatud vaid kolm Eesti tuletorni, mis kõik asuvad Kõrgessaare vallas Hiiumaal. Need on Kõpu, Tahkuna ja Ristna tuletornid (www.korgessaare.ee). Nagu selgub lisatud tabelist, on piisava potentsiaaliga turisminduse seisukohalt veel rida Eestis asuvaid tuletorne. Kindlasti võib eeldada suurt huvi selliste tuletornide külastamiseks kui Sõrve tuletorn Saaremaal, samuti iga väikesaarel asuv tuletorn on kindlasti selle saare huviväärsus ning väärib vähemalt suveperioodil avamist. Sellesse gruppi kuuluvad Kihnu, Ruhnu, Vormsi, Vilsandi, Naissaare, Osmussaare jt asustusega saarte tuletornid. Omaette probleem on ligipääs asustamata saarte tuletornidele. Praegu on Keri või Vaindloo tuletorne võimalik imetleda vaid merelt või randumisel mõne väikese meresõidukiga, sest reeglina puuduvad neil saartel sadamad.

Rannikul asuvatest tuletornidest on huvipakkuvad Pakri, Suurupi, Juminda, Narva ja miks mitte ka Peipsi rannikul asuvad tornid.

Kui ka tuletorni mingil põhjusel ei saa või ei ole mõtet avada külastajatele, siis võivad nad olla mingi matkaraja osa, pakkudes teavet meie merenduse ajaloo kohta lisaks ilusatele vaadetele, mis tihti tuletorni jalamilt avanevad.

Tuletorniturism maailmas

Maailmas on ligi 15 000 tuletorni, neist Läänemerel ümmarguselt 360. Huvi tuletornide kui merekultuuri objektide vastu on kasvamas ning huvilised erinevates riikides on loonud ajalooliste tuletornide säilimisele kaasaaitamiseks ning alternatiivkasutuse arendamiseks terve rea organisatsioone, põhiliselt seltse. Näiteks Soomes on tuletorniseltsil üle 400 liikme, Rootsis üle 600 liikme, Ameerikas....., Austraalias.....Maailma tuletorniselts (World Lighthouse Society vt www.wlighthouse.org.....) on oma eesmärgiks seadnud:

- õhutada ajalooliselt tähtsate navigatsioonivahendite, eelkõige tuletornide ja -laevade kaitset ja hoidu nii rahvuslikul kui rahvusvahelisel tasandil;
- arendada sidet ja koostööd kõikide tuletorniorganisatsioonide ja entusiastide vahel, et jagada omavahel infot, ideesid ja arendada strateegilist lähenemist.

Tuletorniturismi arendamisel tuleks arvestada kahte liiki küllastajatega – tavaturistid ja tuletorni valdkonna asjatundjad. Tavakülastaja huvi piirdub üldreeglina rajatise üldise konstruktsiooni ja võimalusega saada ülevaade ümbrusest torni vaateplatvormilt. Asjatundjaid huvitab nii torn ise kui ka selle tuleseadmed (laternaruum, latern jm). Tuletorniturismi kavandamisel tuleks seda kindlasti arvestada ja mõlema huvirühma jaoks välja töötada eraldi programmid ja marsruudid.

Tuletorniturismi võimalused Eestis ja Soomes

Tugevused

1. leidub tuletorniturismi arendamisest huvitatud aktiivseid omavalitsusi ja mittetulundusühendusi
2. palju huvitavaid tuletorne
3. mõned tuletornid on edukalt turismi heaks kasutusele võetud
4. tuletornid asuvad atraktiivsetes kohtades
5. taustateave tuletornidest on hea
6. Soome Veeteede Amet on aktiivne toetaja
7. tuletorniturism annab tööd äärealadel

Nõrkused

1. paljude tuletornide tehniline seisund on halb
2. ligipääs väikesaarte tuletornidele on raske
3. Eesti Veeteede Amet pole veel aktiivselt toetama asunud
4. tuletornide juures pole piisavalt teenuseid
5. turismiinfo tuletornide kohta on turisti jaoks raskesti leitav ja suures osas võõrkeeltesse tõlkimata
6. mitmed turismiväärtuslikud tuletornid pole leidnud huvitatud arendajat

Võimalused

1. Huvi tuletornide vastu on suur
2. Tuletornide kasutuselevõtt uutel otstarvetel levib
3. Inimestel on rohkem raha reisimiseks
4. EL rahastusvõimalused
5. vaba liikumine Euroopas kasvab
6. turul on uued tuletornidega seotud tooted (erinevate tähtsündmuste näiteks pulmad jms korraldamine, konverentsiteenus, loodusvaatlused, eelnevatega seotud toitlustusteenused)
7. rahvusvaheline koostöö (sh tuletorniturismi alal) laieneb

Ohud

1. riik ei investeeri piisavalt tuletornide alalhoidu, tornid hävivad
2. vastuolud naaberkinnistute omanikega takistavad ligipääsu tuletornidega tutvumiseks
3. loodus- ja muinsuskaitse karmistumine takistab turismi kasvu rannikul
4. tuletornide erastamine viib need avalikust kasutusest välja

Turvalisuse küsimused

Tuletornid on kavandatud navigatsioonimärkideks, mistõttu paljudel juhtudel ei vasta nad masskülastuse korraldamise nõuetele. Ohutuse tagamist tuleb vaadelda kahest aspektist ning neist esimene on kindlasti navigatsiooniseadmete töö tagamine ning külastajatele ligipääsu blokeerimine navigatsiooniseadmete juurde.

Vajaliku ohutuse tagamine külastajatele nõuab iga objekti jaoks vastavate eeskirjade väljatöötamist ja vajadusel olemasolevate konstruktsioonide tugevdamist või täiendamist, ligipääsu korraldamist objektile, külastajate arvu reguleerimist, esmaabi võimaluste läbimõtlemist jms. Tuleb meeles pidada, et külastajad võivad olla erineva füüsilise ettevalmistusega, väga erinevate võimetega füüsiliseks pingutuseks jne.

Ilmselt tuleb paljudel juhtudel alustada mootorsõidukite parkimise õigest korraldamisest ning jalakäijate voogude suunamisest pidades silmas ebatasasusi rajal, samuti kõikvõimalikest kõrgetest astmetest, kanalisatsioonikaevudest jms. tulenevaid võimalikke ohte.

Piirkond tuleks varustada hoiatavate märkidega, vajalike piiretega, esmaabi telefonide numbrite jms.

Tuletornide sees tuleb lukustada kõik ruumid, kuhu ei soovita külastajate juurdepääsu. Eriti oluline on veendumine selles, et objektid ei oleks ohtlikud lastele (ronimist või kõõlumist takistavad piirded, tugevasti suletud luugid jms.)

Tuletorni teenindav personal peaks olema saanud väljaõppe esmaabi osutamiseks. Soovitav on hoida tuletorni sees korraga viibivate külastajate arv pideva kontrolli all.

Tulevikuplaanid aastatel 2008 - 2013

Visioon

Aastal 2013 on

- Eestis vähemalt 7 ja Soomes vähemalt 12 tuletorni külastajaile avatud.;
- turismimarsruutidesse on haaratud vähemalt 12 tuletorni Eestis ja 20 Soomes;
- nii Eestis kui Soomes külastab tuletorne vähemalt 60 tuhat inimest aastas.

Strateegia

- Huvirühmad koonduvad tuletorniseltside ümber.
- Tehakse koostööd veeteede ametitega ja teiste riigiasutustega tuletornide säilitamiseks ja eksponeerimiseks.

- Toetudes nõudluse kasvule võetakse turismiks sobivad tuletornid selleks võimaluse piires kasutusele.
- Investeeringute ja uute turismitoodete väljaarendamise rahastamiseks taotletakse EL struktuurifondide toetusi.
- Tooteid arendatakse ja turundatakse rahvusvahelises koostöös.

Tegevuskava 2008 - 2013

Potentsiaalsed rahastamisallikad tuletorniturismi arendamiseks:

Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise programm (ERF) www.eas.ee

Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise väikeprojektide programm (Eesti riik)

Piirkondade arengu kavandamise programm (Eesti riik)

Inerreg IV A,B,C (ERF)

LEADER+

LISA: Tuletorniturismi potentsiaalsed objektid Eestis. (tabel)

.